

Devarajan ve Viyana (1996), 1970-1990 yıllarını kapsayan dönemde 43 ülkeyi baz alarak regresyon analizi yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda Harcamaların payının artmasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yarattığına ulaşılmıştır.

Yıldız ve Sarısoy (2012), 1980-2010 yıllarını kapsayan dönemde OECD ülkelerini Keynes ve Wagner Hipotezini baz alarak kamu harcamaları ve ekonomik büyümeyi incelemiştir. Araştırma sonucunda değişkenler arasında uzun dönemde anlamlı ilişki olduğuna ve kamu harcamalarının ekonomik büyümeden etkilendiğine ulaşılmıştır.

Türkiye için literatür incelemesi yapıldığında farklı modeller ve zamanlar çerçevesinde ele alınan çalışmaların sonuçları da değişiklik göstermektedir.

Kar ve Taban (2003), 1971-2000 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye için kamu harcamalarının değişkenlerinin büyüme üzerindeki etkisini Eşbütünleşme analizi yöntemi ile incelemiştir. Araştırmanın sonucunda sağlık alanında yapılan harcamalar ile büyüme arasında negatif, altyapı harcamaları ile büyüme arasında anlamsız; eğitim ve sosyal güvenlik harcamalarının ise büyümeye pozitif etki ettiğine ulaşılmıştır.

Işık ve Alagöz (2005), 1985-2003 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye için Wagner Yasasını beş analiz yöntemi ile incelemiştir. Johansen Eş Bütünleşme analizi sonuçlarına göre ekonomik büyümenin kamu harcamalarını arttırdığı; Granger Nedensellik Testine göre, ekonomik büyümeden kamu harcamalarına tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.Vergiler ve Ekonomik Büyüme Literatür Taraması

Durkaya ve Ceylan (2006), 1980-2004 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'yi baz alarak vergiler ve ekonomik büyüme değişkenlerini Koentegrasyon, Granger Nedensellik yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğu, ancak dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında nedenselliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Temiz (2008), 1960-2006 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye için vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Eş bütünleşme Analizi, Hata Düzeltme Yöntemi ve Granger Nedensellik Testi kullanarak analiz etmiştir. Araştırmanın sonucunda Eş bütünleşme testi sonuçlarına göre, dolaysız vergi gelirleri ile reel gayrisafi milli hasıla arasında pozitif, dolaylı vergi gelirleri ile reel gayrisafi yurtiçi hasıla arasında negatif bir ilişki olduğu; nedensellik testi sonuçlarına göre ise dolaylı vergi gelirleri ile reel gayrisafi milli hasıla büyüme oranı arasında neden

sonuç ilişkisi olmadığı, dolaysız vergi gelirleri ile reel gayrisafı milli hasıla büyüme oranı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Mucuk ve Alptekin (2008), 1975-2006 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'yi baz alarak vergiler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Eş bütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Testi ve VAR Analizi yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Eşbütünleşme analizi sonuçlarına göre, dolaysız vergiler ile dolaylı vergilerin ekonomik büyüme oranı değişkeni ile birlikte hareket ettiklerini; nedensellik testi sonuçlarına göre ise dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Arısoy ve Ünlükaplan (2010), 1968-2006 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'yi baz alarak vergiler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Regresyon Analizi kullanarak incelemiştir. Araştırma sonucunda Dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu buna karşılık dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir anlamlı ilişki olmadığını belirlemiştir.

Kolçak ve Arpa (2017), 1975-2016 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'yi baz alarak vergiler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ARDL Sınır Testi uygulayarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun dönemde bir ilişki söz konusudur. Dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında pozitif, dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında ise negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir.

Literatür taraması kamu harcamaları ve vergiler olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiş olsa da bu çalışmada olduğu gibi kamu harcamaları ve vergileri aynı anda inceleyen çalışmalarda mevcuttur; Dökmen ve Vural (2011), 1990-2010 yıllarını kapsayan dönemde Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) kullanarak kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisini incelemiş, yapılan araştırma sonucunda hem kamu harcamaları hem de vergi gelirlerinin ekonomik büyümeye pozitif yönde etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tüzün, Ekinci ve Karabulut (2018), 1955-2015 yıllarını kapsayan dönemde kamu harcamaları ve vergilerin ekonomik büyümeye olan etkisini VAR yöntemi kullanarak incelemiş çalışmanın sonucunda kamu harcamalarının ekonomik daralmalarda etkin bir araç olduğu, vergilerin ise, yüksek konjonktür ile mücadelede etkin bir araç olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Detaylı olarak başlıklar altında açıklanmış olan Kamu harcamaları ve Ekonomik Büyüme arasındaki ilişkilerin literatür incelenmesi sonucunda net sonucuna ulaşamamıştır. Bunun nedeni ekonomik büyümenin belirleyicisi olan kamu

harcaması değişkenini ele alan yazar (lar) ın farklı zamanlarda farklı ülkeleri örneklem (ler)ine dahil etmiş olmalarıdır. Bunun yanında gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ya da gelişmemiş ülkelerin verileri birbirlerinden uzak sonuçlar doğmasına sebep olmuştur. Ek olarak ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre politika belirlediği ve belirlenen maliye politikası aracı olan kamu harcamalarının da verimli alanlara yapılması sonucunda büyümeye pozitif etki edeceği kanısına ulaşılmıştır.

Ekonomik büyüme ile vergi arasındaki ilişkiyi konu almış araştırmalar incelendiğinde çok fazla tartışılan bir konu olduğu tespit edilmiştir. Vergi sistemlerinin düzgün bir şekilde oluşması bakımından ülkeler için son derece önem teşkil eden bir konu olmuştur. Bu bağlamda vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri literatürde incelendiğinde büyüme modellerinin düşüncelerine bağlı olarak farklı bakış açılarına yer vermiştir. Ancak doğru vergilendirme politikaları uygulayan ülkeler için, devletin elde ettiği vergi gelirlerini; altyapı, eğitim ve sağlık gibi alanlara aktarması ile ülke ekonomisinde finansman artışı sağlayacağından ötürü olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca gelir ve servet eşitsizliğini önlemek amacıyla alınan vergilerinde ekonomik büyümeye olumlu yönde etki ettiği görülmüştür. Ancak doğru vergilendirmenin yapıp yapılmadığı ya da ülkelerin kriz dönemlerine denk gelmesi ile uygulanan politikaların belirsizliği sebebiyle literatürde oldukça farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür. Bu sebeple vergilemenin net etkisini saptayabilmek ve ekonomi için tam anlamıyla olumlu etki yaratıp yaratmayacağını belirtmek oldukça zorlaşmıştır.

Dökmen ve Vural (2011) 1990-2010 dönemi için Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) sonuçlarına göre hem kamu harcamaları hem de vergi gelirleri ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Umutlu vd. (2011)'in 1990-2008 dönemi için EKK yöntemiyle yapılan çalışmalarında ise dış borçlanmanın, ekonomik büyümeyi pozitif yönde, iç borçlanmanın ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği ve vergilerin ekonomik büyüme üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

5. VERİ SETİ, METODOLOJİ VE ANALİZ SONUÇLARI

Yapılan çalışmada 1995-2019 yıllarını kapsayan dönemde toplam kamu harcamaları ve vergi değişkenlerinin ekonomik büyümeye etkisi incelenmiştir. Yöntem olarak zaman serisi analizi benimsenmiş olup aynı zamanda değişkenler arasındaki Koentegrasyon ve Nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir.

Tablo 2. Veri seti ve Kaynakları

Veri	Tanımı	Kaynak
B_Y_ME	Büyüme (%)	Dünya Bankası
VERGI	Vergi geliri (milyon dolar)	Dünya Bankası
KAMU HARCAMAS_	Kamu harcamaları (milyon dolar)	OECD Stat

Not: Çalışmada kullanılan tüm parasal değişkenlere ait veriler bir önceki yılın paritesine göre Euro'dan Dolar'a dönüştürülmüştür.

Model şu şekilde kurulmuştur;

$$Büyüme = \beta_0 + \beta_1 \text{ Kamu Harcamaları} + \beta_2 \text{ Vergiler} + \epsilon$$

Çalışmada bir bağımlı (GSYH) ve iki bağımsız değişken (Vergiler ve Kamu Harcamaları) olmak üzere üç değişken kullanılmıştır. Analizler E-Views 10.0 programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Türkiye' de ekonomik büyüme, vergiler ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemek için öncelikle, Birim kök testleri olan Dickey-Fuller (ADF) ve Philip-Perron (PP) uygulanmıştır. Serilerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediklerini anlamak için, Johansen tarafından geliştirilen Ko-entegrasyon (Eşbütünleşme) testi yapılmıştır. Daha sonradan değişkenler arasında nedensellik olup olmadığını anlamak amacıyla Granger nedensellik testi yapılmıştır.

5.1 Ekonometrik Metodoloji ve Analiz

Ekonomik büyüme ile vergiler ve kamu harcamaları değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisini saptayabilmek için öncelikle değişkenlerin durağan olup olmadıkları yapılacak olan analizin anlamlılığı bakımından önem arz etmektedir.

Birim kök testi zaman serilerinde durağanlık olup olmadığını araştırır. Eğer bir zaman serisi (X) durağan değil ise durağanlığa erişinceye kadar farkları ($\Delta = X_t - X_{t-1}$) alınır. Bu zaman serisinin Δ . Dereceden durağan olduğu söylenir ve $X_t \sim I(\Delta)$ ile gösterilir.

Bunun için değişkenlerin durağan olup olmadığının, durağan olmamaları halinde kaçınıcı dereceden durağan hale geldiklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple değişkenler ADF (Augment Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri ile test edilmiştir. Yt serilerinin birim kök özelliğini test etmek için aşağıdaki regresyon denklemi kullanılır (Günaydın, 2004: 172-173):

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^p b_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p b_{2i} x_{t-i} + v_{1t} \quad (1.1)$$

$$x_t = c_1 + \sum_{i=1}^p d_{1i} y_{t-i} + \sum_{i=1}^p d_{2i} x_{t-i} + v_{2t}$$

Yukarıdaki modelde (p) gecikmelerin uzunluğunu, (v) ise ortalaması sıfır, kendi gecikmeli değerleriyle olan kovaryansları sıfır ve varyansları sabit, normal dağılıma sahip, rassal hata terimlerini temsil etmektedir. VAR modelinde hataların kendi gecikmeli değerleriyle ilişkisiz olması varsayımı, modele herhangi bir kısıt getirmemektedir. Çünkü değişkenlerin gecikme uzunluğunun artırılmasıyla otokorelasyon sorunu ortadan kaldırılabilir. Hataların, zamanın belli bir noktasında birbiriyle ilişkili olması durumunda yani aralarındaki korelasyonun sıfırdan farklı olması durumunda ise, hatalardan birindeki değişim, zamanın belli bir noktasında diğerini etkilemektedir. Bu durumda modeldeki her bir denklem, klasik en küçük kareler yöntemiyle öngörülebilir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 96). Değişkenler arasındaki ilişkileri belirtilen yöntem dahilinde yapabilmek amacıyla aşağıda belirtilen sıralama takip edilmektedir:

- Modele dahil edilecek bütün değişkenlere ilişkin durağanlığın, birim kök testleri ile araştırılması,
- Optimal gecikme uzunluğunun bilgi kriterleri kullanılarak tespit edilmesi, Değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkilerinin koentegrasyon ve Granger nedensellik testleri ile belirlenmesi,
- VAR modelinin tahmin edilerek, yapısal testlerin gerçekleştirilmesi,
- Etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırılmaları ile değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

ADF için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinde Schwarz bilgi kriteri; PP için uygun band genişliğinin belirlenmesinde ise, Newey-West Bandwidth kriteri kullanılmıştır. Vergi ve kamu harcamaları değişkenlerinin ilk düzeyde 0.05' ten büyük olması seride durağan olmadıklarının göstergesidir. Serilerin 1. Derece farklılaştırması yapılarak elde edilen olasılık değerleri (prob) incelendiğinde iki değişken içinde olasılık değeri 0.05' ten küçük çıktığı görülmektedir. Bu durumlar doğrultusunda değişkenlerin (vergi ve kamu harcamaları) 1. Derece farklılaşmasında seri durağanlaşmıştır. Birim kök testine ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

				Büyüme	Vergi	Kamu Harcamaları
ADF	<i>Sabit</i>	Düzye	T istatistiği	-4.352503	-1.321216	-1.335334
			Olasılık	0.0024	0.6026	0.5951
		1.Fark	T istatistiği	-7.804747	-3.886937	-7.338178
			Olasılık	0.0000	0.0074	0.0000
PP		Düzye	T istatistiği	-4.352503	-1.310538	-1.788257
			Olasılık	0.0024	0.6076	0.3769
		1.Fark	T istatistiği	-8.479510	-3.886937	-7.203203
			Olasılık	0.0000	0.0074	0.0000
			Olasılık	0.0000	0.0074	0.0000
ADF	<i>Sabit ve Trend</i>	Düzye	T istatistiği	-4.260982	-0.167466	-2.126845
			Olasılık	0.0133	0.9900	0.5060
		1.Fark	T istatistiği	-7.616087	-4.102233	-7.443572
			Olasılık	0.0000	0.0192	0.0000
PP		Düzye	T istatistiği	-4.260982	-0.310211	-2.123521
			Olasılık	0.0133	0.9853	0.5077

		1.Fark	T istatistiği	-8.258035	-4.102233	-7.465772
			Olasılık	0.0000	0.0192	0.0000

Tablo 3' de görüldüğü üzere bağımlı değişken olan büyüme, olasılık değeri 0.05' ten küçük olduğu için durağan düzeyde durağan olurken; bağımsız değişken olan kamu harcamaları ve vergi, olasılık değeri birinci farkı alınarak I (1) durağan hale getirilmiştir.

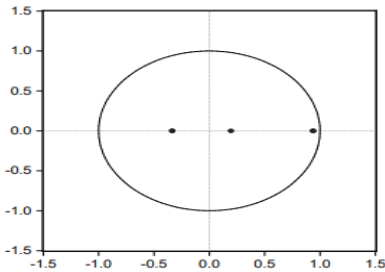
Vergiler ve kamu harcamaları değişkenleri birinci derece farklılaşmada durağan olduğu için tüm değişkenlerin aynı düzeyde anlamlı olmasını sağlamak amacıyla, değişkenlerin (vergi, kamu harcamaları ve Büyüme) birinci düzey farkları regresyona dahil edilmiştir.

Tablo 4. VAR Ters Birim Kök Testi Sonuçları

Root	Moduls
0.937883	0.937883
-0.334909	0.334909
0.195243	0.195243

Serilerin birinci dereceden farklılaştırılması yapılarak elde edilen değerlerin. Serilerin aynı seviyede durağan olması durumu aralarında eş bütünleşme olabileceğini göstermektedir. Ve bu durumda Engle-Granger eş bütünleşme yönteminin kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Şekil 1. Ters Birim Kök Sınaması

Tablo 4' te gösterilen VAR Ters birim kök testine göre modulus değerleri 1' den küçük çıkmıştır. Buda şekil 1' de görülen noktaların birim çember dışına çıkmamasını sağlamaktadır. Yani noktaların çemberin içinde olması durumu

modelin Johansen Eş Bütünleşme testine uygun bir model olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Engle-Granger Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Dependent	Tau-statistic	Olasılık	z-statistic	Olasılık
VERGI	-5.697426	0.0021	-27.50518	0.0020
KAMUHARCAMAS_	-6.173257	0.0008	-28.91313	0.0010
B_Y_ME	-6.397333	0.0005	-30.85853	0.0003

E-G yöntemine göre ilk önce en küçük kareler yöntemi yardımıyla hata terimi tahmin edilmiştir. Ardından elde edilen hata terimi analizden çekilerek birim kök sınaması yapılmıştır. Sonucun durağan çıkması durumunda eş-bütünleşmeden söz edilebilmektedir. Durağan çıkması ise bu değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Analizde olasılık değerleri 0.05' ten küçük olduğu için yokluk hipotezi reddedilmiştir. Buna göre değişkenler eşbütünleşiktir. Bu durumda serilerin uzun dönemde bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

İz (Trace) İstatistiği				
Hipotezler	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik	Olasılık (p)
Koentegre vektör yok	0.614674	34.53364	29.79707	0.0132
En fazla 1 Koentegre vektör var	0.361850	12.59931	15.49471	0.1304
En fazla 2 Koentegre vektör	0.093907	2.268108	3.841466	0.1321

Trace test indicates 1 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level.

Maksimum Öz Değer (Maximum Eigen Value) İstatistiği				
Hipotezler	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik	Olasılık (p)
Koentegre vektör yok	0.614674	21.93433	21.13162	0.0385
En fazla 1 Koentegre vektör var	0.361850	10.33120	14.26460	0.1911
En fazla 2 Koentegre vektör	0.093907	2.268108	3.841466	0.1321

Max-eigenvalue test indicates 1 cointegrating eqn (s) at the 0.05 level denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level.

Tablo 6 da bulunan test sonuçlarına göre; hem iz' de hem de maksimum öz değer istatistiğine göre değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Modelin anlamlılığına bakmak için model, otokorelasyon testi, Değişen varyans testi ve Normallik testleri ile sınanmalıdır.

Tablo 7. Normallik Testi (Jargue-Bera) Sonuçları

Component	Jargue-Bera	df	Prob
1	0.373230	2	0.8298
2	4.132894	2	0.1266
3	0.664320	2	0.7174
Joint	5.170444	6	0.5221

Normallik testine göre ise; Jargue-Bera istatistiğine göre, joint Prob değeri 0.05'ten büyük bulunmuştur sonuç olarak serilerin normal dağıldığı saptanmıştır.

Tablo 8. Değişen Varyans Testi Sonuçları

Chi-sq	df	Prob.			
35.95215	36	0.4709			
Dependent	R-squared	F(6,17)Prob.	Prob.	Chi-sq (6)	Prob.
Res 1 * res 1	0.325744	1.368827	0.2825	7.817849	0.2518
Res 2 * res 2	0.131786	0.430069	0.8488	3.162853	0.7881
Res 3 * res3	0.211048	0.757930	0.6123	5.065158	0.5355
Res 2 * res1	0.450814	2.325814	0.0799	10.81953	0.0941
Res 3 * res1	0.153806	0.514994	0.7889	3.691351	0.7184
Res 3 * res2	0.204679	0.729168	0.6326	4.912286	0.5551

Yapılan otokorelasyon testi sonucunda değişkenlerin Prob değeri 0.05' ten büyük çıkmıştır. Yani otokorelasyon probleminde bahsedilemeyeceğine ulaşılmıştır. Değişen varyans testine göre; ki kare değeri kritik değerlerden yüksek olduğu için ve Prob değeri 0.05' ten büyük olduğu için değişen varyans sorunu bulunmamaktadır

Yapılan eş bütünleşme analizleri değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişkinin olup olmadığını belirlemektir ancak ilişkinin yönü hakkında bilgi sağlamamaktadır. Bundan dolayı değişkenler arası ilişki yönünü belirlemek için Granger Nedensellik Testi yapılmıştır. Bu testin yapılması için öncelikle VAR modeli incelenmiş; daha sonra Granger Nedensellik testi yapılmıştır.

Tablo 9. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Chi-sq	Olasılık (Prob.)	Değeri
Büyüme	Kamu Harcamaları	0.871902	0.3504	
	Vergiler	0.898602	0.3432	
Kamu Harcamaları	Büyüme	2.591064	0.1075*	
	Vergiler	21.37383	0.0000*	
Vergiler	Büyüme	0.371329	0.5423	
	Kamu Harcamaları	0.715181	0.3977	

%1, %5, %10* Anlamlılık Düzeyinde

Tablo 8’ de Granger nedensellik testinin sonuçları incelendiğinde; her birinin bağımlı ve diğer değişkenlerin bağımsız olma durumunda, olasılık değerleri göz önünde bulundurulduğunda vergiler kamu harcamalarının Granger nedenidir. Ek olarak büyüme ve vergiler, kamu harcamalarının Granger nedeni çıkmıştır. Ayrıca kamu harcamaları ve vergilerin ekonomik büyümeye etkisinin %10 önem seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geçmişten günümüze iktisat literatüründe en çok tartışılan konulardan biri de ekonomik büyümedir. Bir ülke ekonomisinin büyümesinde belirleyici olan faktörlerin belirlenmesi için birçok düşünce akımı ve modelleri geliştirilmiştir. Yapılan literatür taramasında kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bu durum aslında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelerde uygulanan kamu harcamalarının iktisadi büyümede olumlu bir etki yarattığı gözlenirken gelişmiş ülkeler için durum belirsiz sonuçlar doğurmuştur. Aslında gelişmişlik düzeyleri ile yapılan harcamaların ilişkisi de literatürü yönlendirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelerin yatırım harcamalarına ağırlık vermesi ya da gelişmiş ülkelerin AR-GE ya da yatırım harcamalarına ağırlık vermesi bu durumu örneklendirebilmektedir. Bu sebeple

kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediği konusunda genel bir kanı ortaya atılamamıştır.

Türkiye için, 1995-2019 yıllarını kapsayan dönemde vergiler, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme rakamlarının esas alındığı nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Öncelikle değişkenlere birim kök testleri yapılmıştır. Bu test sonucunda ekonomik büyümenin düzeyde durağan olduğu, kamu harcamaları ve verginin ise birinci farkında durağan olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple Vergiler ve kamu harcamaları değişkenleri birinci derece farklılaşmada durağan olduğu için tüm değişkenlerin aynı düzeyde anlamlı olmasını sağlamak amacıyla, değişkenlerin (vergiler, kamu harcamaları ve büyüme) birinci düzey farkları regresyona dahil edilerek Koentegrasyon testi yapılmıştır. Koentegrasyon testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nedensellik testi sonucuna göre; ekonomik büyüme ve vergi değişkenlerinin kamu harcamalarının bir nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nedensellik test sonucunda göre %1 anlamlılık düzeyinde vergilerden kamu harcamalarına bir nedenselliğin olduğu ancak kamu harcamalarından vergilere bir nedenselliğin olmadığı tespit edilmiştir. %10 anlamlılık düzeyinde ise, büyümenin kamu harcamalarını arttırdığı ancak kamu harcamalarının büyümeye önemli ölçüde etki etmediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, %1 anlamlılık düzeyinde vergilerden kamu harcamalarına doğru nedenselliğin olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre literatürde, Yüksel & Songur'un (2011) çalışmasını desteklemekte olup; Easterly ve Rebelo (1993) yapmış oldukları çalışmada vergilerin ekonomik büyümeye etkisini negatif bulmuşlardır buda çalışmayı destekler niteliktedir. Ek olarak Keynesyen iktisadi düşüncenin savunduğu "Pump-Priming" modeli verginin ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyeceğini, kamu harcamaları çarpan vasıtasıyla ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği sonucuna ulaşmıştır. Ancak kamu harcamaları türlerine göre farklı sonuçlar doğurduğu için özellikle yatırım harcamalarının büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğini saptamışlardır.

Bu bulgular ışığı altında bu çalışma, vergisel teşviklerin kamu harcamalarını arttırdığı bu vasıtayla kamu harcamalarında meydana gelen artışın ekonomik büyümede olumlu sonuçlar doğuracağına; vergilerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğine, verimli kamu harcamalarının(yatırım/AR-GE) büyümeyi olumlu etkilediğine; Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında derin bir ilişki olduğu gibi vergiler ile ekonomik büyüme arasında da kuvvetli bir bağ olduğuna; vergilerin uzun dönemde ne yönde etki edeceği vergi türüne ya da düzeylerine göre farklılık göstereceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Adam, S. (2008). *Milletlerin Zenginliği*, Çeviren: Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, s. 5-23, İstanbul.
- Akyüz, M. ve Ertel, N. (1990). *Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*, Dünya Yayınları, Üçüncü Basım, 152-153, İstanbul.
- Akyüz, Y. (1977). *Sermaye Bölüşüm Büyüme*. Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları, Ankara.
- Arısoy, İ. (2005b). Wagner ve Keynes hipotezleri çerçevesinde Türkiye’de kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 63-80.
- Arısoy, İ. ve Ünlükaplan, İ. (2010). “Tax Composition and Growth in Turkey: An Empirical Analysis”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 59, 50-61.
- Ataç, B. (2013). *Maliye Politikası, Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları*, (Gözden Geçirilmiş Onuncu Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara.
- Barro, Robert J. (1996). “Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study”, *NBER Working Paper Series*, No: 5698, Cambridge, MA, August.
- Berber, Metin (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, 3. Basım, Trabzon.
- Bocutoğlu, E. (2011). *Makro İktisat teoriler ve Politikalar*, Murathan Yayınevi, 8. Baskı, Trabzon.
- Çelik, S. ve Başkonuş Direkci, T. (2013). “Türkiye’de 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası Dönemler İçin Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi (19912010)”, *Electronic Turkish Studies*, 8(3).
- Çoban, O., Doğanalp, N. ve Uysal, D. (2008). “Türkiye’de Kamu İç Borçlanmasının Makro Ekonomik Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 245-255.

- Deshpande, A. (1997). “The Debt Overhang and the Disincentive to Invest”, *Journal of Development Economics*, 52, ss. 169-187.
- Devarajan, S. / Vıyana, S: (1993). “What Do Governments Buy? The Composition Of Public Spending And Economic Performance”, *Policy Research Working Paper*, The World Bank.
- Dökmen, G. (2011). “Maliye Politikalarının Etkinliğine Yönelik Paradigmalar: Literatür İncelemesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 14, ss. 291-316.
- Dunn, P. M., (1998). “Thomas Malthus (1766-1834): Population Growth And Birth Control”, *Arch. Dis. Child. Fetal Neonatal Ed.*, Cilt:78, Sayı:1, ss.76- 77.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”, *Maliye Dergisi*, 150, 79-89.
- Easterly, W. ve Rebelo, S. (1993). “Fiscal Policy and Economic Growth: An Empirical Investigation”, *NBER Working Paper*, 4499, Cambridge, Mass.
- Eker, A., Altay, A. ve M. Sakal (1996). *Maliye Politikası*, Takav Matbaacılık, İzmir.
- Erataş, F. ve Başcı Nur, H. (2013). “Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yükselen Piyasa Ekonomileri Örneği”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 207-230.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bulut, Şve Dam, M.M. (2010). “Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 97-110.
- Grier, K. / Tullock, G. (1989). “An Empirical Analysis Of Cross-National Economic Growth: 1951-1980”, *Journal Of Monetary Economics*, (Vol. 24): 259-276
- Gürak, H.(2006). *İktisadi Büyüme ve Küresel Ekonomi*, Ekin Yayınları, Bursa.
- Hansen, Henrik (2001). “The Impact of Aid and External Debt on Growth and Investment: Insights From Cross-Country Regression Analysis”, *Wider Development Conference on Debt Relief*, Helsinki.
- Hiç Gencer, E. (2002). “Çağdaş Büyüme Modellerinin Değerlendirmesi ve Türkiye Uygulaması” İst. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı (Doktora Tezi), İstanbul.
- Hiç, M.(1994). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi*, Filiz Kitapevi, 1.Baskı, İstanbul.
- Işık, N. ve Alagöz, M. (2005). “Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ocak-Haziran, 24, 63-75.
- Kar, M. ve Taban, S. (2003). “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*, 58 (3). 145-169.

- Kazgan, G. (1991). *İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.
- Kızıltan, A., (2011). *İktisada Giriş*, Atatürk Üniversitesi Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Erzurum.
- Kibritçiöğlü, A. (1998). “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşerî Sermayenin Yeri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 53, No: 1-4, Ankara.
- Kolçak, M. ve Arpa, T. (2017). “Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1976-2016)”, *TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Cilt: 9, Sayı 33, ss.279-288.
- Kurz, H.D. ve N. Salvadori (2003). Theoricks of Economic Growth -Old and New in Neri Salvadori (Hrsg.): *The Theory of Economic Growth. A. Classical Perspevtive* Chelctnham. Edgar Elgar,1-22.
- Landau, D. (1986). “Government And Economic Growth İn The Less Developed Countries: An Empirical Study For 1960-1980”, *Economic Development And Cultural Change*, (Vol.35): 35-75
- Lın, S. (1994). “Government Spending And Economic Growth”, *Applied Economics*, (Vol. 26): 83-94
- Lın, Shuanglin ve Kim SOSIN (2001). “Foreign Debt and Economic Growth”, *Economics of Transition*, 9(3), ss. 635-655.
- Lucas, Robert (1988). “On the Mechanics of Economic Development”, *Journal of Monetary Economics*, Vol:22, No: 1, s. 3-6, North- Holland.
- Mucuk, M. ve Alptekin, V. (2008). “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)”, *Maliye Dergisi*, 155, 159-174.
- Muhteşem, Kaynak (2011). *Büyüme Teorileri Giriş*, Gazi Kitapevi Yayınları, 2.Baskı, Ankara.
- Özgüven, A. (1988). *İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması*, Filiz Yayınları, İstanbul.
- Parasız, İ. (2003). *İktisadi Büyüme Teorileri*, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Paul M. Romer, 1990. “*Endogenous Technological Change*”, *Journal of Political Economy*, Vol: 98, No: 5, Part: 2, s. 71-102, October.
- Ram, R. (1986). “Government Size and Economic Growth: A New Framework and Some Evidence from Cross-Section and Time-Series Data: Reply”, *American Economic Review*, 79/1, 272-80.
- Ricardo. (1817). *On The Principles of Political Economy and Taxation*, Vol 1 of *The Works and Correspondance of David Ricardo*. Edited by P. Sraffawith the Collaboration of M.H. Dobb, Cambridge University Press, 1951.

- Romer, P. (1990). “Human Capital And Growth: Theory And Evidence”, *Carnegie-Rochester Conference Series On Public Policy*, 32: 251-286
- Sarıbaş, H. Sekmen, F. (2008). *Türkiye'nin Muasır Medeniyete Ulaşma Çabası*, Değişim Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Savaş, V. (1994). *Politik İktisat*, Beta Basım Yayın, 2. Baskı, İstanbul.
- Savaş, V. (1998). *Politik İktisat*. Beta Basım A.ş, 4. Baskı, İstanbul.
- Temiz, D. (2008). “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006 Dönemi”, 2. *Ulusal İktisat Kongresi*, 20-22 Şubat, İzmir.
- Thomas R. M. (1965). An Essay on The Principle of Population, *Sentry Press*, New York, s. 18.
- Tosun, M.S. ve Abizadeh, S. (2005). “Economic Growth and Tax Components: An Analysis of Tax Changes in OECD”, *Applied Economics*, 37, 2251-2263.
- Turan, T. (2008). Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Bir Literatür İncelemesi, *Sayıştay Dergisi*, 69, 17-36, Erişim Tarihi (28.12.2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sayistay/issue/61525/918958>.
- Tüzün, O., Ekinci, R. ve Karabulut, Ş. (2018). Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin Ekonomik Konjonktür Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, c.13, s. 45-54. Eskişehir.
- Ulusoy, A. (2006). *Devlet Borçlanması*, 3. Baskı, Mikro Yayıncılık, Trabzon.
- Uysal Doğan, Özer Hüseyin ve Mehmet Mucuk (2009). “Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1965–2007)”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, S: 4, s.161–178.
- Ünsal, E. (2007). *İktisadi Büyüme*, İmaj Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
- Ünsal, E. (2017). *Makro İktisat*, Murat Yayınları, 11. Baskı, Ankara.
- Ünsal, E. (2019). *İktisadi Büyüme*, BB101 Yayınları: 10 2. Baskı, Ankara.
- Vural S. (1994). *Politik İktisat*, Beta Basım Yayın, 2. Baskı, s.182, İstanbul.
- Yıldız, F. ve Sarısoy, S. (2012). “OECD Ülkelerinde Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 33(2), 517-540.
- Yüksel, C., ve Songur, M. (2011). Kamu harcamalarının bileşenleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Ampirik bir analiz (1980-2010). *Maliye Dergisi*, 161, 365-380.